

Guide för samtal om könsstympling av flickor och kvinnor

Den här guiden är en hjälp inför samtal om könsstympling av flickor och kvinnor. Guiden är avsedd för dig som arbetar i barnhälsovården och andra verksamheter som möter barn och deras vårdnadshavare. I guiden hittar du exempel på formuleringar som kan stödja dig under samtal med vårdnadshavare. Det finns också förslag på hur du kan berätta om svensk lag och hälsokonsekvenser, när det är aktuellt.

Guiden är ett komplement till Rikshandbokens text Könsstympling av flickor – Rikshandboken i barnhälsovård rikshandboken-bhv.se

Det finns också ett samtalsstöd som du kan använda under samtalet med vårdnadshavare, "[Stöd för samtal om könsstympling](#)". Samtalsstödet innehåller bilder och är till för att skapa delaktighet och göra det tydligare vad samtalet kan komma att handla om.

Guiden är uppdelad i fyra avsnitt

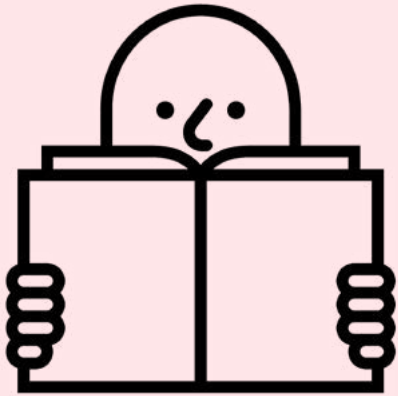
Inledning

Förslag på
formuleringar

Berätta om
svensk lag

Berätta
om hälso-
konsekvenser

Inledning

Under samtalet

När du pratar om könsstympning är det viktigt att vårdnadshavaren känner trygghet och litar på dig. Försök att skapa en trygg miljö där ni förstår varandra. Du kan använda metoden "[Förstå mig rätt](#)" som stöd.

Om det behövs, använd tolk, gärna en som är utbildad inom sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR). Använd bildstöd och kroppsspråk för att förtydliga.

När ska man ställa frågor om könsstympning?

Det är bra att ställa frågor om könsstympning redan vid det första hembesöket i barnhälsovården. Om det inte är möjligt, ställ frågor vid något tillfälle under barnets första sex månader.

Du kan läsa mer om könsstympning av flickor och kvinnor i Rikshandboken i barnhälsovård under rubriken "Förslag på insatser inom barnhälsovården: Könsstympning av flickor" (rikshandboken-bhv.se).

Till vem ska man ställa frågor om könsstympning?

Genom att ställa frågor till alla vårdnadshavare minskar risken för att någon känner sig utpekad på grund av sitt födelseland, hudfärg eller utseende.

Frågor kan också ställas baserat på kunskap om var könsstympning förekommer. Det innebär att du kan fråga när du vet att vårdnadshavaren har kopplingar till länder där det utförs. En risk med att bara ställa frågor till vårdnadshavare utifrån kunskap om exempelvis födelseland, är att den som får frågan känner sig utpekad eller misstänkliggjord, trots att personen själv har tagit avstånd från ingreppet. En annan risk är att frågor inte ställs till vårdnadshavare där det finns behov av samtal om könsstympning. Kanske har det förekommit i deras familj eller omgivning men är okänt för den som är verksam i vården.

Ett gemensamt ansvar

Barnets vårdnadshavare har ett gemensamt ansvar för barnets hälsa och rättigheter. När det finns två vårdnadshavare är målet att prata med båda om könsstympning. Samtalet kan göras tillsammans med båda vårdnadshavarna eller enskilt.

Använd "Stöd för samtal om könsstympning"

Lägg fram samtalsstödet på bordet och låt vårdnadshavaren välja en cirkel med ett ämne att börja prata om. Du kan hjälpa till att guida samtalet.

Utforska terminologi

Fråga vårdnadshavaren vilket ord de föredrar och använd det under samtalet. En del personer använder andra ord, som "omskärelse" eller "operation i underlivet". Genom att visa en klipprörelse med pek- och långfinger kan du förtydliga vad du menar.

Använd alltid ordet könsstympning i journalen. Om du använder ett annat ord i samtalet kan det vara bra att informera vårdnadshavaren om att du skriver "könsstympning" i journalen.

I den här samtalsguiden används ordet könsstympning.

Utforska vårdnadshavarens kunskapsnivå

Ta reda på vad vårdnadshavaren redan vet och anpassa samtalet utifrån det.

För att kunna förebygga könsstympning bör samtalet utgå från vårdnadshavarens kunskap och behov. När vårdnadshavaren känner sig stärkt och informerad, hjälper det barnet att få en god hälsa och utveckling. Du kan använda formuleringar som du hittar längre fram i denna text för att utforska skydds- och riskfaktorer.

Konsultera vid behov

Ibland kan det vara svårt att veta hur man ska hantera en situation eller information som du får. Det kan hända att en vårdnadshavare inte vill svara på frågor om könsstympning eller inte vill föra samtalet alls. Tveka inte att kontakta stödfunktioner som har mer kunskap om hedersrelaterat våld och könsstympning. Det finns stöd både för dig som arbetar med detta och för den som är utsatt eller riskerar att utsättas.

Material att lämna ut vid samtal om könsstympning

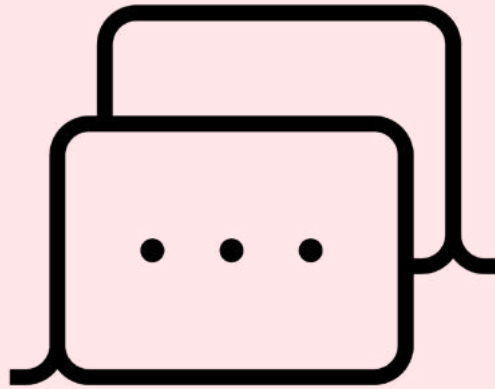
Det här materialet lämnas till alla vårdnadshavare vid samtal om könsstympning:

- ["Att bestämma över sin kropp är en mänsklig rättighet"](#).

När vårdnadshavare har behov av stöd för att stå emot påtryckningar om könsstympning, exempelvis inför en resa, kan du lämna ["Könsstympningspasset"](#). Det innehåller information om konsekvenser av könsstympning och om att könsstympning är förbjudet enligt svensk lag även om det utförs utanför Sverige.

Det finns förslag på formuleringar för att berätta om "Könsstympningspasset", längre fram i denna text. Det finns under "Formuleringar för att berätta om Könsstympningspasset".

Förslag på formuleringar vid samtal med vårdnadshavare

Här är några exempel på hur du kan prata med vårdnadshavare om könsstympling.

Använd formuleringarna som inspiration och använd på det sätt som känns bra för dig. Du kan också ställa frågorna på andra sätt som du själv är bekväm med.

Formuleringar för att utforska vilka vårdnadshavare du behöver prata mer med

För att ta reda på vilka vårdnadshavare du behöver samtala mer med kan du ställa de här frågorna:

När alla vårdnadshavare i din verksamhet får frågor om könsstympling kan du börja med den här frågan.

- Nu kommer jag att ställa en fråga som vi frågar alla vi möter. Det finns traditioner som kan omfatta könsstympling av flickor. Är det något som förekommer i din släkt, familj eller omgivning?

Om frågan inte ställs till alla vårdnadshavare i din verksamhet kan du börja med den här frågan.

- Det finns traditioner som kan omfatta könsstympling av flickor. Är det något som förekommer i din släkt, familj eller omgivning?

ja/
vet inte

nej

Om vårdnadshavaren svarar ja eller att de är osäkra, ställ fler frågor utifrån samtalsstödet och dokumentera i barnets journal. Notera vilken information du har gett och om det finns behov av insatser.

Om svaret är nej, ställ inga fler frågor, men dokumentera i barnets journal att du frågat.

Formuleringar för att utforska vad vårdnadshavaren vet om könsstympning

När du pratar med vårdnadshavaren behöver du först ta reda på vad personen känner till om könsstympning. Du kan ställa frågor som:

– Vad känner du till om könsstympning och dess konsekvenser?

– Vet du om kvinnor och flickor i din familj har genomgått könsstympning?

Om det behövs mer information, berätta om hälsokonsekvenserna. Se förslag på formuleringar under rubriken "Formuleringar för att beskriva konsekvenser vid ingreppet och senare i livet."

Formuleringar för att utforska vårdnadshavarens inställning till könsstympning

När du har tagit reda på vad vårdnadshavaren känner till om könsstympning kan du fråga vidare om personens inställning till könsstympning. Är det flera vårdnadshavare kan du fråga om de pratat om det tillsammans.

– Vad tänker du som vårdnadshavare om könsstympning?

– Har ni pratat om det här tillsammans?

Formuleringar för att utforska om vårdnadshavaren upplever press från omgivningen

För att ta reda på om vårdnadshavaren känner press från sin omgivning kan du ställa följande frågor:

– Jag har förstått att det kan vara svårt för vissa att stå emot press från familj eller släkt. Hur är det för er?

– Behöver du hjälp eller stöd för att skydda din dotter från könsstympning?

– Finns det en risk att någon i er släkt utsätter din dotter för könsstympning utan att du vet om det?

– Hur kan du skydda din dotter så att ingen annan utsätter henne för könsstympning, till exempel under en resa?

Om vårdnadshavaren känner press, hänvisa till [stödfunktioner](#) och följ upp på kommande besök.

Formuleringar för att utforska vad vårdnadshavaren vet om svensk lag mot könsstympning

Innan du informerar om svensk lag mot könsstympning, ta reda på vad vårdnadshavaren redan känner till.

– Känner du till svensk lagstiftning mot könsstympning?

– Det är förbjudet med kvinnlig könsstympning i Sverige, även om det görs av en släkting eller i ett annat land. Vad tänker du om det?

– Hur kan du använda den svenska lagen för att skydda din dotter?

Om det behövs mer information, berätta om svensk lag. Se förslag på formuleringar under rubriken "Berätta om svensk lag".

Formuleringar för att ge kvinnan möjlighet att berätta om sin hälsa

Ett samtal om könsstympning kan väcka tankar och känslor hos vårdnadshavaren. Var lyhörd för personens reaktioner. Ibland kan vårdnadshavaren behöva hjälp på grund av egna erfarenheter av könsstympning. Om en kvinna har problem som hon tror kan bero på könsstympning, finns det stöd att få. Detta kan också gälla andra kvinnor i hennes närhet.

– Barnhälsovården arbetar för att hela familjen ska må bra. Därför vill jag berätta att det finns stöd för den som själv har upplevt könsstympning.

– Har du några hälsoproblem som du tror kan bero på könsstympning?

Om det behövs, hänvisa till [Vulvamottagningen på Angereds närsjukhus](#) för stöd.

Formuleringar för att berätta om könsstymningspasset

Om vårdnadshavaren behöver kunna informera sin omgivning om att könsstymning är olagligt i Sverige, kan du lämna ett könsstymningspass eller bildstöd med motsvarande information. Du kan ställa följande frågor:

– Vill du ha ett könsstymningspass, och vilket språk föredrar du?

– Vissa känner press att könsstympa sitt barn, och det kan vara svårt att stå emot. Behöver din familj stöd för att skydda din dotter från detta?

– Finns det en risk att din dotter utsätts för könsstymning utan att du vill det?

Formulering vid uppföljande samtal med vårdnadshavaren

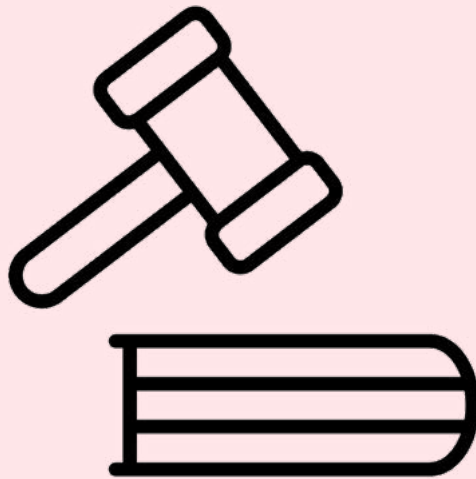
Efter att du har pratat med vårdnadshavaren om könsstymning kan det vara bra att följa upp vid nästa besök. Kanske har du fått råd från en stödfunktion och behöver diskutera det mer.

Det kan också vara viktigt att visa omtanke, eftersom ett samtal om könsstymning kan väcka tankar och känslor som är bra att följa upp. Förslag på formulering:

– Förra gången vi sågs pratade vi om hur du tänker kring er dotter och könsstymning. Vad har du tänkt på sedan dess?

Berätta om svensk lag

Här finns förslag på formuleringar för att berätta om svensk lag. Utforska vad vårdnadshavaren känner till och utgå från det.

Formuleringar om svensk lag

Så här säger svensk lag:

- Det är ett brott att utsätta någon för könsstympning. Även försök, förberedelse eller att försöka få någon annan att utföra könsstympning är olagligt.
- Det är också straffbart att inte avslöja eller förhindra könsstympning.
- Könsstympning är straffbart i Sverige även om det utförs i ett land där det inte är förbjudet.
- I Sverige kan den som bryter mot lagen om könsstympning få upp till tio års fängelse.

Agera vid oro för barnet

Som anställd inom hälso- och sjukvården har du en skyldighet att göra en orosanmälan till socialtjänsten om du misstänker att ett barn far illa eller riskerar att fara illa.

En orosanmälan ska göras om det finns tecken på att en flicka riskerar att utsättas för eller har blivit utsatt för könsstympning efter att familjen kommit till Sverige.

Könsstympning av flickor och kvinnor är ett brott mot barn. Om du misstänker könsstympning kan du också göra en polisanmälan samtidigt som du gör en orosanmälan till socialtjänsten.

Berätta om hälsokonsekvenser

Här finns förslag på formuleringar för att berätta om hälsokonsekvenser. Utforska vad vårdnadshavaren känner till och utgå från det.

Formuleringar för att beskriva konsekvenser i samband med könsstympning och senare i livet

Det finns inga positiva hälsoeffekter av kvinnlig könsstympning. Men *alla* som har blivit utsatta upplever inte problem.

– Vill du veta mer om hälsorisker och hur man kan få hjälp?

Könsstympning kan leda till problem, till exempel:

- Kraftig blödning vid ingreppet och infektioner, som kan vara livshotande.
- Smärta i underlivet.
- Problem att kissa.
- Problem vid mens.
- Problem vid samlag.
- Skador som kan göra det svårt att bli gravid.
- Svårigheter och risker vid förlossning.
- Oro och ångest, känslor av sorg.

Källor

Frågorna i samtalsguiden har inspirerats av:

- [Kvinnlig könsstympning – Ett stöd för hälso- och sjukvårdens arbete, Socialstyrelsen, 2024](#)
- [Kvinnlig könsstympning – Ett samtalsstöd för hälso- och sjukvården, Socialstyrelsen, 2024](#)
- [Våga Se, Länsstyrelsen Östergötland, 2015](#)
- [Rikshandboken i barnhälsovård, Könsstympning av flickor, 230616](#)
- Samtal med referensgrupp yrkesverksamma i barnhälsovård och spädbarnsverksamhet
- Samtal med samverkanspartners:
 - Kompetenscentrum främjande och förebyggande, Göteborgs stad
 - Verksamheter inom Västra Götalandsregionen: Kunskapscentrum för jämlik vård, Kunskapscentrum för sexuell hälsa, Kompetenscentrum om våld i nära relationer och Vulvamottagningen på Angereds närsjukhus
- Samtal med representanter för vårdnadshavare

Alla länkar i dokumentet

Sidan 2

rikshandboken-bhv.se: <https://www.rikshandboken-bhv.se/halsobesok/barn-som-riskerar-att-fara-illa/konsstympning-av-flickor/>

Stöd för samtal om könsstympning: <https://mellanarkiv-offentlig.vgregion.se/alfresco/s/archive/stream/public/v1/source/available/sofia/rhs14692-598390469-52>

Sidan 4

Förstå mig rätt: <https://www.vgregion.se/halsa-och-varld/vardgivarwebben/arnesomraden/jamlik-varld/verksamhetsutveckling-och-utbildning/forsta-mig-ratt/>

rikshandboken-bhv.se: <https://www.rikshandboken-bhv.se/halsobesok/barn-som-riskerar-att-fara-illa/konsstympning-av-flickor/#section-23408>

Sidan 5

<https://www.hedersfortryck.se/publikationer/informationsmaterial-for-att-oka-kunskapen-om-konsstympning/>

Könsstympningspasset: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2018/konsstympningspass---svenska.html>

Sidan 9

Stödfunktioner: <https://www.vgregion.se/halsa-och-varld/vardgivarwebben/uppdrag-och-avtal/central-barnhalsovard/kvinnlig-konsstympning/>

Sidan 10

Vulvamottagning - Angereds närsjukhus (angeredsnarsjukhus.se)

<https://www.angeredsnarsjukhus.se/vara-mottagningar2/vulvamottagning/>

Sidan 15

Kvinnlig könsstympning – Ett stöd för hälso- och sjukvårdens arbete (Socialstyrelsen)

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2024-4-9031.pdf>

Kvinnlig könsstympning – Ett samtalsstöd för hälso- och sjukvården (Socialstyrelsen)

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2024-5-9076.pdf>

Våga Se: <https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2015>

Rikshandboken: <https://www.rikshandboken-bhv.se/halsobesok/barn-som-riskerar-att-fara-illa/konsstympning-av-flickor/>